

Gerhard Bähr Euskaldungoan

Euskaldungoaren ikerketan atzerritar jakitunei asko zor diegu, baina Gerhard Bähr ezin dugu sartu, oso-osoan, atzerritarren arteko. Bera, guraso alemanegandik, Legazpiko Udana hauzoan sortu zen 1900. urtean eta bertan igaro zuen bere haurtzaro guziaz. Bere aita Kataberako meatokien zuzendari zelarrik.

Aurtengo maiatzaren seian bete dira bere jaiotzaren hirurogetahamar urteak, eta inork merezi badu, Bähr zenak ongi merezia du oroitzapenezko artikulu bat. Hau dalata, Legazpiko «La Salle» hilerokoan Inazio Arbide jaunak eskaini dizkio pare bat artikulu eta guk ere gure aldetik gaurko honekin nolabait kunplitu nahi genuke.

G. Bähr, hamairu urtekin alemaniarra estudiantzera joan arte hemen biñi izan zen. Geroztik han eta hemen igaro zituen bere gaztaroko urteak. Adinez heldu zen, baina zahartzarorik ez zuen ezagutu. Gerrak hartu zuen eta itzultzaile edo adiarazle uniforme itsusi batekin batetik bestera ibili beharra izan zuen, eta gudatearen azken egunetan, rusoak Berlin-en sartzean hil omen zuten, 1945eko apirilaren 27an. Egiatzko zientzi gizona zenez, euskaldungoak ikertzaile bikain bat galdu zuen.

Lan jakingarriak argitaratu zituen, RIEV (Revista Internacional de Estudios Vascos) aldizkarian, 1926. urtetik 1936.era bitartean eta «Euskera»n 1931tik 1935era bitartean. Bere lan hoiien eskergarri, Euskaltzaindiak bere urgazle edo laguntzaileen arteko izendatu zuen.

Euskara oso ongi zekien, bere lan batzuetan argi erakutsi zuenez. 1928an, Iruñean, *H. Schuchardt zana* izeneko liburuxka bat argitaratu zuen aleman jakitun haren oroiz. «Euskal esnalea»n, 1922an, «Uaño naiz xirietaz» izeneko lan bat, eta 1931an, «Euskera» aldizkarian, «Ostrailika ta ostadarra Gipuzkoan» izenekoa. Gure euskara zein jator erabiltzen zuen adiarazteko, azken lan honen hasierako zatitxoa jasoko dugu, dagoan dagoenez: «Zeri nagokion garbi, baiña ãlik laburrena esatearren, itz bi aurretik. Gipuzkoan billatu ditudan ostrailika ta ostadarraren izen ezagun ta agirienak aztertu, beren sustraia ta zentzuna, egiñãlean, adierazi, berekin zerikusirik duten uste eta siniskeri batzuek aitatu eta beste errietakoenekin berdinkaratu (erkatu), auxe da nere asmoa». Irakurleak, hemendik argi ikus lezake euskaraz garbi bezain jator zekiela.

Bere ikerketazko lanak oso zelatzak izan ziren, Gipuzkoako aditz

estudioak, batez ere Legazpi inguruan, eta linguistikazko eta etnologiazko lanak: leku-izenak, abereenak, landarenak, ahaide arteko izenak eta abar. Jon Bilbaoren *Eusko Bibliographia*-ren lehen tomoaren 424/425 orrialdeetan ikus dezakegu bere frutua, hain urte gutian emateko aski aberatsa izan zela.

Hizkuntza eta ohitura zaharrez gehien landu zuen. Baina ibiltari handia eta oharle ona zenez gero, beste sail batzuk ere ikutu zituen. Honegatik, gure mendietan trikuharri arrazoak idoro zituen. Nonbait, 1931an Julio Urkixori egin zion gutun batean dionez, J. M. Barandiarani aditzera eman omen zion Legazpi eta Antzuola arteko mendietan zeuden harripilak Neolitos garaikoak izan zitezkeela, eta Jentiletxe izeneko batean ehortze aztarnak zeudela, Saturnino Telleriakin begiratu zuenez. Egia esan, garai hartan, Barandiaranek etzuen denbora gehiegirik, hartzen zituen dei guzleri berehala erantzuteko; baina hala ere, Lakiola gaineraino heldu omen zen eta trikuharri baten aztarnak aurkitu. Geroago, 1951an, Jesus Elozegi izan zen Bähr-ek zion Jentiletxe toki hortan eta inguruko Arrolamendin trikuharriak aurkitu zituena, (ikus: «Munibe», IV, 1952, 135. orrialdean). Hain zuzen, hor dugu ikertzai-learen begi zoliaren agiri ederra.

G. Bähr-en lanik sakonena, bere doktoradutzako tesia izan zen, *Bas-kisch und Iberisch* izenburuduna, 1940.ean Göttingen-go Unibertsitateak onartua. Gerrate garaia zenez, askok galdutzat emana zuten, baina Karl Bouda-k tesiaren kopia bat zuen eta 1948an «Eusko Jakintza»n argitaratu zuen.

Lan horretan, euskara hizkuntza berezitzat jotzen du, isla bezala. Hala ere, Bouda ez dator guztiz bat, zeren honek uste bai du Kaukasoko hizkuntzeekin baduela zer ikusirik.

Azterketa horietan desegintzen duena, zera da, euskal-iberiko teoria zaharra. Egia esan, ordurako nahikoa eroria egoen. Schuchardt, berak ongi demostraturik utzi zuen ustekoa zen (1908), baina E. Zyhlarz-en kritikak eman zion lehen zigorra. L. Mitxelenak dionez, G. Bähr izan zen «vasco-iberismo» delako teoriaren kontrako eritziak gure artean zabaltu zituena, RIEV-en 1934an «El vasco y el camítico» lana argitaratzean.

Igaz Mexicon hil den Pedro Bosch Gimpera ere uste hortakoa zen, Euskal Herri zaharreko eta Iberiako bi kulturen artean idoro zituen desberdintasunegatik. Hala ere, jakitunen artean zalantza handiak ziren. Hizkuntzari zegokiena linguistikaren arrazoez emen behar zen, eta alde honetatik Gerhard Bähr abiatu zen. Geroago, Manuel Gómez-Moreno-ren lan bilduak (1949) etorri ziren eusko-ibero teoria lurperatzerara eta, ordutik, G. Bähr zenaren jakintasuna oso goian jartzen da.

J. SAN MARTIN